

Az Úz-völgyi katonai temető története I.

Közzétéve: 2019. július 8.

1916. augusztus 27-én Románia hadat üzent az Osztrák-Magyar Monarchiának, és az első román egységek még aznap éjjel átlépték a történelmi Magyarország határát. Az Úz-völgy térségében a magyar királyi (m. kir.) 61. honvéd gyaloghadosztály egyetlen százada állt a Csinódtetőn, amelynek feladata halogató harcban lassítani a román előrenyomulást.

Az osztrák-magyar monarchia német szövetségese is belépett a hadműveletekbe. Erich von Falkenhayn a 9. német hadsereg parancsnoka Hátszegnél, Nagyszebennél, később Persánynál, végezetül Brassónál mért vereséget a román haderőre. Ez azt eredményezte, hogy a román királyi csapatokat október 14-ig kiverték a Magyar Királyság területéről. A m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály alakulatai (9. honvéd gyalogezred Kassa, 10. honvéd gyalogezred Miskolc, 11. honvéd gyalogezred Munkács és a 16. gyalogezred Besztercebánya) az addigi galíciai harcok után az erdélyi hadműveletek részévé váltak. A román csapatok üldözésében a cs. és kir. 1. lovashadosztály is részt vett, melynek csapatai az ellenséges erőkkel megvívott súlyosabb ütközetek nélkül jutottak el a magyar-román határhoz.

Október 15-én felváltják az addig a román erőket üldöző cs. és kir. 1. lovashadosztályt, a honvédek átlépjék a román határt, megindul a támadás a moldvai Dormánfalva irányába. A román területen a hadművelet jellege megváltozott, a román haderő kemény küzdelemre készítette a magyar honvédeket. A szűk Úz-völgye miatt a magyar túlerő nehezen érvényesülhetett. Mindkét oldalon magas volt a véres veszteség. A korábban Erdélybe betörő bizonytalan, lassú román haderő itt már egy másik arcát mutatta. Elszántan, kitartóan és eredményesen harcoltak a hazájuk területén. Október 24-ig a magyar erők még támadtak, Dormánfalvát azonban nem sikerült elfoglalniuk. A román csapatok ugyanazon a napon erősítéseket kaptak, a kimerült magyar erőket visszanyomták a történelmi magyar-román határig, de azt nem lépték át.

Az október 28-án elcsendesült a harcok novemberben élénkültek fel újra, de akkor már a román csapatokat teljesen felváltó oroszok támadásaival kellett szembenéznie a magyar, illetve az ekkor már itt is jelenlévő német erőknek (225. német gyaloghadosztály részei). 1917-1918-ban továbbra sem voltak román erők a frontnak ezen a szakaszán, sőt komolyabb hadműveletekre sem került sor 1917 márciusa után, veszteségeket a jelen lévő magyar, német és az orosz erők szenvedhettek el. A központi hatalmak 1918. március 3-án aláírták a breszt-litovszki békeszerződést az oroszokkal. 1918. március 5-én a németek előzetes békét kötöttek Romániával, majd május 7-én aláírták a bukaresti békét.

A fentiekben vázlatosan leírtakból következik, hogy az 1916 októberében kezdődő súlyos harcok során elesett katonákat kellett mielőbb a helyszínen eltemetni. Tekintve hogy ekkor a hadműveletek az akkori Románia területén folytak, illetve később a határon merevedett meg az arcvonal, egyértelműnek tűnik, hogy az akkori magyar királyság területén kialakított úzvölgyi temetőben a magyar királyi 39. gyaloghadosztály katonáit temethették. Későbbiekben természetesen a már kialakított temetőbe temették a szövetséges német haderő hősi halottait is. Valószínűtlennek és indokolatlannak tűnik, hogy az 1918-as fegyverszünetig, ide román királyi haderőben szolgáló katonákat temettek volna. Ezt az állítást az is alátámasztja, hogy 1916 novemberétől gyakorlatilag orosz egységek vették át a román terület fölötti ellenőrzést ebben a térségben. (A Magyar hadisírgondozás facebook oldalán >>)

Az Úz-völgyi katonai temető története II.

Cikksorozat második része bemutatja az úzvölgyi temető kialakulását.
Közzétéve: 2019. július 10.

Az úzvölgyi fűrésztelep mellett kialakított temetőben az első betemetés – a rendelkezésünkre álló történeti források alapján – legkésőbb 1916. október 17-én történt. E napon Ozswald János honvédet helyezték végső nyugalomra a temetkezésre kijelölt területen, amely ekkor még a magyar királyi 39. honvéd gyaloghadosztály (m. kir.) hősi halottainak temetője volt. Értelemszerűen ez az ekkor még egyedüli temető gyorsan betelt, így további traktusok kijelölésére volt szükség; ekképpen alakult ki a hősi temető 1917-ből ismert struktúrája, öt, jól azonosítható hősi parcellával. A környező térségben zajló harctevékenység lecsendesülését követően, hozzávetőleg 1917. március 28. és augusztus 8. között vázlatrajz készült a temetőről, melynek parcellái – felülnézetből – a következők:

jobb oldali elülső parcella a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály alárendeltségében harcoló m. kir. 10. miskolci honvéd gyalogezred I. számú temetője, amelyben ekkor 56 betemetett nyugszik négy sorban soronként 14 katona.

jobb oldali hátulsó parcella: a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály betelt temetője, ahol a m. kir. 9. kassai honvéd gyalogezred emlékműve is áll. Ez az egyetlen emlék a temetőben, mely 1917 óta eredeti helyén megmaradt.

középső parcella: a térségben harcoló német 225. hadosztály hősi halottainak temetője.

bal oldali hátulsó parcella: a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály ún. „új” temetője;

bal oldali elülső parcella: a m. kir. 10. miskolci honvéd gyalogezred II. számú temetője. Ebben a parcellában állt a 10. gyalogezred emlékműve, illetve ide temették Purpriger Dezső főhadnagyot is. A parcellában napjainkban látható emlékmű nem az eredeti, a mai hasonlít rá, annak mintájára készült.

A temető korabeli struktúráját ábrázoló temetőtérkép a bécsi Kriegsarchiv-ban fellelhető. A temetőtérképen szereplő neveket több forrás is megerősíti.

A korabeli fényképek alapján megállapítható, hogy a temetkezési területen kezdetben különálló hősi parcellák voltak. Ezek ekkor még nem képeztek, a mai fogalmaink alapján értelmezett egységes hősi temetőt. (A Magyar hadisírgondozás facebook oldalán >>)

Az Úz-völgyi katonai temető története III.

Az Úz-völgyi katonai temető története a két világháború között.
Közzétéve: 2019. július 13.

Az 1920-ban aláírt Trianoni Békediktátum Erdélyt és vele együtt a kérdéses temető területét is Romániához csatolta. Az 1920-30-as évekről magyar levéltári vagy egyéb források, értelemszerűen nem állnak rendelkezésünkre. Azt azonban tudjuk, és ez több romániai temetőnél megfigyelhető, hogy számos kisebb temetőt felszámoltak és az ott eltemetett hősi halottakat már létező, nagyobb temetőkben helyezték el. Román források szerint az ottani Hősök Kultusza Társaság 1926-27-ben hasonló elvek mentén járt el ebben a kérdéses temetőben is, amelyet az akkori források is Úz-völgyi Hősök Temetőjének neveztek. A Társaság 1926-27-ben a temetőről készült vázlata alapján 1197 katona volt a temetőben eltemetve. A román kézirat szerint a temetőben eredetileg 350 magyar katona volt eltemetve (ezzel a román forrás is alátámasztja, hogy a temető 1926-ban már létezett, sőt kifejezetten ott nyugvó magyar katonákat említ). A számláló cédula szerint 847 katonát temettek be más temetőkből, így a kettő összege adja ki (847+350 fő) az előbbieken említett 1197 katonát. A forrás további érdekessége, hogy mindössze 8 ismert, és 3 ismeretlen román katonát jelez, akik

eredetileg nem voltak a sírkertben. Magyar katonák tekintetében az ott nyugvó 350 mellé a forrás 108 ismert és 336 ismeretlen magyar katona betemetését jelzi. Így összesen az 1927-es román forrás szerint akkor 794 magyar katona nyughelye volt az úzvölgyi temető. Mindezekből látható, hogy még a román források is alátámasztják a magyar hősi halottak számának dominanciáját a temetőben (az összes betemetések 66%-a magyar). A hivatkozott forrás a magyar és a román katonákon kívül németekről (121 fő), oroszokról (22 fő), szerbekről (3 fő), osztrákokról (2 fő) és olaszokról (2 fő) tesz említést. Az irat további 242 hősi halott meghatározhatatlan nemzetiségű katonáról ír.

Ezzel ellentétben az Olasz források szerint a temetőben folyó munkálatokkal egy időben a 2 olasz katonát exhumáltak és a bukaresti olasz központi katonatemetőbe temették át.

A második Bécsi Döntést követően 1940 augusztusában Erdély és így az Úzvölgye ismét a Magyar Királyság részévé vált. Egészen 1944 augusztus 26-ig amikor a szovjet csapatok elfoglalják azt. (A Magyar hadisírgondozás facebook oldalán >>)

Az Úz-völgyi katonai temető története IV.

Közzétéve: 2019. július 16.

A II. világháború befejezését követően évtizedeken keresztül a temető állapota fokozatosan romlott. A sírjelek eltűntek, az emlékművek egy része az enyészetté vált. Erre az időszakra magyar források nem állnak rendelkezésre. Egy 1988-ban készített román felmérés szerint a temetőben 1306 hősi halott volt betemetve. Ha hihetünk ennek a forrásnak, akkor ez a szám azt jelenti hogy a II. világháborúban vagy azt követően több betemetés is történt az 1916-ban kialakított hősi temetőben.

Az 1990-es évek elején a hősi temetőben már alig voltak fellelhetők az eredeti sírjelek, emlékművek és a temetőt körülvevő kerítés elemei. 1994-ben a II. világháború magyar hősi halottaira emlékeztető emlékművet készítettek a Sóvető patakból származó sziklákból. Ez az emlékmű és az azt követően felállított keresztek és kopjafák mozdították ki a hősi temetőt az addigi állapotából. Jó érzésű és lelkes honfitársaink által emelt emlékezetpontok a II. világháború Úz-völgyében eltemetett magyar hősi halottaira emlékeztetnek.

2011-ben a Úzvölgyi Hősök Temetőjében egy többlépcsős felújítás kezdődött, amelyet Csíkszentmárton önkormányzata helyi társadalmi szervezetekkel valósított meg. Ennek első lépcsőjében 50 fakeresztet helyeztek ki a temetőben, emlékeztetve az I. világháborús magyar hősi halottakra.

2012-2015 között folytatódtak a felújítások, amelyet továbbra is Csíkszentmárton önkormányzata és társadalmi szervezetek jelentős anyaországi támogatással valósítottak meg. Ennek során újabb 550 fából készült keresztet helyeztek ki a temetőben.

Az immár 600 darabra szaporodott fakeresztek nem tartalmaznak neveket, valamint Magyarországra, magyar katonákra utaló jelképeket. A keresztek kihelyezésekor nem voltak egyértelműen meghatározottak a sírhelyek, ezért azok nem pontosan az egykor eltemetett katonák fölé kerültek. Így a temető egy emlékpark képét mutatja, ahol a keresztek minden ott eltemetett katonára emlékeztetnek. A keresztek kihelyezésével egy időben a kerítés út felé eső része is megújult.

2019-ig egyetlen egy romániai hivatalos szervnek sem okozott gondot hogy a temető megújult és megszépült, méghozzá úgy, hogy a román hatóságok egyetlen lei-t sem fordítottak rá. A románok „eltűrték” ezt a nagy arányú felújítást, pedig a kormányközi hadisírgondozó megállapodás előírja

számukra a Romániában található magyar hadisírok megóvását és karbantartását, amelynek nyilvánvalóan nem tettek eleget.

Az Úzvölgyi Hősi Temető ebben az időszakban vált használatok legelőjéből ismét méltó temetkezési-és emlékhellyé.

(A Magyar hadisírgondozás facebook oldalán >>)

Az Úz-völgyi katonai temető története V.

Közzétéve: 2019. július 27.

(Kérjük Önöket, hogy továbbra is szíveskedjenek megosztani a sorozat részeit, hogy mindenki megismerhesse az úzvölgyi temető valós történetét!)

Az ONCE (Nemzeti Hőskultusz Hivatala – hadisírgondozásért felelős román szerv) által közzétett források tartalmaznak ellentmondásos számadatokat, azonban a temetőben 1926-1927-ben végzett munkálatok eredményeként a jelenlegi román álláspont szerint 8 név szerint ismert és 3 ismeretlen román hősi halott nyugszik a temetőben. Az exhumálási-áttemetési napló, mely a környező temetőkből az Úz-völgyi fűrésztelep melletti temetőbe áttemetettek adatait tartalmazza, ellentmondásban a többi román forrás 8 név szerint ismertre vonatkozó adatával, csak 7 román nemzetiségűnek jelzett személyt nevesít: Horcic Mihai, Grimu Mihai, Roman Mihai, Cosma Gheorghe, Morduminechei Gheorghe, Lusin Filip, Rotaru Stan.

Ezen a ponton fontos tisztázni két alapvetést. Először is a halotti anyakönyvek nem tartalmaznak nemzetiségre vonatkozó kitételt. Másodsor pedig mind a magyar, mind a román felfogás szerint nincs is jelentősége a nemzetiségnek, ugyanis mindkét fél jogrendszere a honosságot tartja meghatározónak. Ha valaki a Magyar Királyság állampolgára volt és a magyar királyi honvédségben teljesített szolgálatot, akkor is magyar hősi halottnak számít, ha éppenséggel ruszin, horvát, magyar vagy épp erdélyi román volt. Ugyan így egy moldvai csángó, ha a román haderőben teljesített szolgálatot az 1. világháború idején, akkor román hősi halott akkor is, ha az anyanyelve magyar.

Ezek után lássuk mi a helyzet a nevesített 7 személlyel:

1. Horcic Mihai a magyar anyakönyvekben Harcsik Mihály néven szerepel, a m. kir. 11. honvéd gyalogezred katonájaként halt hősi halált. A Szabolcs vármegyei Nyírkarászton született.
2. Grimu Mihai a magyar anyakönyvekben Grimm Mihály néven szerepel, a m. kir. 18. honvéd gyalogezred katonája, de hősi halálakor a m. kir. 16. honvéd gyalogezred állományába vezényelve szolgált. A Sopron vármegyei Ágfalván született.
3. Roman Mihai a magyar anyakönyvekben Román Mihály néven szerepel, a m. kir. 11. honvéd gyalogezred katonájaként halt hősi halált. Az Ung vármegyei Kistégláson született.
4. Cosma Gheorghe a magyar anyakönyvekben Kuzma György néven szerepel, a m. kir. 16 honvéd gyalogezred katonájaként halt hősi halált. Az Ugocsa vármegyei Nagyrákoson született.
5. Morduminechei Gheorghe a magyar anyakönyvekben Mordaniecz György néven szerepel, a m. kir. 11. honvéd gyalogezred katonájaként halt hősi halált. A Bereg vármegyei Akloson született, ruszin származású volt.

6. Lusin Filip egy forrásban Lusicz Fülöp néven szerepel, és az orosz 52. gyalogezred katonájaként halt hősi halált. Az ő esetében további kutatások szükségesek.

7. Rotaru Stan a magyar anyakönyvekben nem szerepel.

Mindezek alapján kijelenthető, hogy a temetőben jelenleg elérhető források alapján 2 ismert és 3 ismeretlen román katona nyugszik. Mivel az exhumálási-áttemetési napló hitelessége megítélésünk szerint megkérdőjelezhető, így további kutatások szükségesek a temetőben nyugvók nemzetiségének pontosabb megállapításához, valamint a Dormánfalva által kihelyezett 52 kereszt alatt feltáró munkálatokra van szükség a kegyeletsértő állapot megszüntetéséhez.

(A Magyar hadisírgondozás facebook oldalán >>)